

Skogbruket og hønsehauken

Notater fra kartlegging i deler av Buskerud i 2020

Thor Erik Jelstad

Foto: Jon Trygve Johnsen.

Desember 2020

Innledning

Dette notatet beskriver resultatet av kartlegging av hønsehauk i 2020 i deler av Buskerud (Viken). Mesteparten av arbeidet har vært konsentrert om midtre deler av fylket, men supplert av enkelte funn både lenger nord og lenger sør. Det er lagt mest vekt på Modum hvor det fra tidligere har vært god oppfølging av arten. Sammenlignet med de siste årene synes det å ha vært en viss oppgang i 2020, men det er usikkert om det skyldes reell oppgang eller om det er resultat av økt feltinnsats.

Feltarbeid er i all hovedsak utført av forfatteren supplert med opplysninger fra Erlend Rolstad, Knut Arne Solberg, Knut Tore Gundersen, Leif Knivestøen og Thomas Mørch. Jon Trygve Johnsen har stilt til disposisjon rapport fra 2013 fra en kartlegging han utførte for skogbrukssjefen i Øvre Eiker og Nedre Eiker kommuner.

Resultater

Kommune	Kontrollerte Revir	Okkuperte revir	Ingen aktivitet	Aktivitet	Avbrutt hekking	Vellykket hekking
Ringerike	9	2	7	-	-	2
Flå	2	1	1	-	-	1
Nesbyen	1	1	-	-	-	1
Sigdal	4	2	2	-	-	2
Krødsherad	4	2	2	-	-	2
Modum	12	8	4	1	-	7
Øvre Eiker	15	4	11	-	-	4
Nedre Eiker	2	-	2	-	-	-
Flesberg	5	3	2	-	-	3
Rollag	1	-	1	-	-	-
Sum	55	23	32	1	-	22

Tabell1. Hekkeresultater fra kartlegging av hønsehauk i 2020. Med Aktivitet menes påbygd reir eller observasjon av fugler, uten at hekkeforsøk (ruging/unger) er påvist. Avbrutt hekking gjelder hekkeforsøk som er avbrutt etter egglegging.

Av tabellen framgår det at det ikke er funnet aktivitet i 32 (58 %) av revirene. Det må bemerkes at ikke alle revir er like godt undersøkt, slik at tallet ikke kan tolkes som om at disse revirene er tomme. Hønsehauk er en krevende art å kartlegge. Reirplassen kan ligge med mange hundre meters avstand og følgelig være vanskelig å oppdage. I de søndre deler av Øvre Eiker og i Nedre Eiker (nå Drammen kommune) har mye av feltarbeidet skjedd seint, og til dels etter hekkesesongen. Siden det også er nye områder for forfatteren, er det grunn til å tro at flere vellykkede hekkinger her er oversett. Også deler av Ringerike er overfladisk undersøkt og alternative reirplasser er med stor sannsynlighet oversett. I noen revir er det også usikkerhet om det egentlig er musvåkbiotop. Som kjent kan hønsehauk og musvåk veksle mellom å bruke samme reirplass fra et år til et annet.

I 47 av revirene er det kjente reirplasser. I de øvrige 8 er alle kjente reirplasser utgått.

Det er funnet 8 nye reir. Alle disse er rapportert til de 4 tømmersekskapene som står for mesteparten av aktiviteten i området: Viken Skog SA, Glommen Skog AS, Nortømmer AS og SB Skog. Rapportering skjer etter en fastlagt mal som benyttes for rovfugl og tiurleiker.

Det er funnet 1 nytt revir (Modum). I dette reviret var det påbygd reir, men ikke hekking.

Bestand i Buskerud

NOF hadde i 2004 en gjennomgang av bestandssituasjonen i hele landet¹. Bestanden i Buskerud ble den gang anslått til 140-150 par. I en oppdatert status i 2015² ble det nedjustert til 125-150. Etter forfatterens mening er det liten tvil om at bestanden i dag er lavere enn omkring år 2000. Det er særlig inne på skogen det er påtakelig færre par i våre dager. I de indre deler av Holleia, hvor arten trolig var vanlig før, er den nå ytterst fåtallig. Nær kulturlandskapet greier arten seg bedre.

Før bestandsskogbrukets inntog var bestanden utvilsomt høyere enn i dag. Det er ikke gode nok data for Norge til å fastslå langtidstrender, men for Fennoskandia er det for eksempel indikasjoner på en bestandsnedgang på 35 % i perioden 1950-75³. Hønsehauk er i dag klassifisert som NT – Nær truet, men den bør i neste revisjon av Rødlista endre status til VU – Sårbar.

Som en kuriositet kan det nevnes at på konsul Axel Heibergs 60 km² store jaktterreng ved Langelii mellom Numedal og Hallingdal ble det i 1909 fanget og skutt 63 hønsehauk ifølge fangstbøkene. Og 51 snøugler fanget på samme eiendom i 1905 forteller om en periode med eventyrlige mengder med både rovfugl og byttedyr⁴.

Ungfugl av hønsehauk. Lier. Foto: Knut Arne Solberg. Lier, mars 2017.

Skogbruket og hønsehauken

På samme måte som med tiurleiker, har hønsehauken i mange år vært en kilde til konflikt mellom næringen og naturvernet. De områder denne undersøkelsen dekker har ikke vært noe unntak. I 2020 er det tatt opp 6 saker, 2 i Øvre Eiker, 1 Kongsberg (tilhører revir i Øvre Eiker), 1 i Nedre Eiker, 1 i Modum og 1 i Krødsherad. Det er erkjent feil i 4 saker (en av dem er politianmeldt), i 1 sak er det

¹ Grønlien, H. (red.): Hønsehauken i Norge. Bestandens status og utvikling siste 150 år. NOF Rapportserie 5-2004

² Shimmings, P. & Øien, I.J. 2015. Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2.

³ Hønsehauk og skogbruk - en gjennomgang av bestandsutvikling, økologi og trusler. V. Gundersen et al. 2004.

⁴ Sportsmenn i veideland: Norges jeger- og fiskerforbund: 125 års arbeid for jakt og fiske som rekreasjon: 1871-1996.

uenighet og 1 sak er avvist. Viken Skog har miljøansvar i 3 av sakene, Glommen Skog i 2 saker og Nortømmer i 1 sak. Alle sakene er tatt opp gjennom Naturvernforbundet i Buskerud.

I den mest alvorlige saken (Krødsherad) har Naturvernforbundet i Buskerud politianmeldt Viken Skog for brudd på naturmangfoldlovens § 15 første ledd, annet punktum, som lyder:

«Ved enhver aktivitet skal unødig skade og lidelse på viltlevende dyr og deres reir, bo eller hi unngås.»

Saken er ferdig etterforsket, men er i skrivende stund ikke avgjort. Erfaringsmessig skal det mye til at slike saker fører fram, men det er viktig å holde oppmerksomheten oppe. Landbruksdirektoratet bestrider at naturmangfoldlovens § 15 kan brukes i slike saker og seksjonssjef Per Gulbrand Solli skriver i en e-post (2017):

«Selv om hekkeområde eller reir blir berørt betyr det ikke nødvendigvis at det er noe ulovlig eller straffbart som har skjedd. Når en skogeier har gjennomført en sertifisert hogst med sertifisert aktør er hogsten å anse som lovlig, med mindre det har skjedd et brudd på konkrete bestemmelser i bærekraftforskriften. Dette må vurderes i hver enkelt sak. I forarbeidene til naturmangfoldloven § 15 står det at tiltak som er lovlig, normalt ikke er å anse som unødig skade. Det er ikke enhver skade som omfattes av nml. § 15. Dette innebærer at hvis en skogeier har gjennomført en sertifisert hogst vil det være lite hensiktsmessig å påberope naturmangfoldloven § 15, første ledd.»

En jurist i Miljødirektoratet har derimot ment § 15 er relevant i slike saker⁵, bl.a. ved å henvise til den kjente kongeørnsaken fra Nordland hvor en bonde ble dømt for å ha felt et tre med kongeørnreir (det skjedde utenfor hekketida).

Hogst helt inntil til kjent hekkeplass i Krødsherad. Viken Skog har miljøansvar og er politianmeldt av Naturvernforbundet i Buskerud. Foto: Thor Erik Jelstad, juni 2020.

⁵ Nils Kristian Grønvik, Miljødirektoratet, i e-post juni 2014.

I den ene saken i Øvre Eiker dreier det som om hogst av et tre med intakt reir, men hvor det er 6 år siden siste bruk av reiret. Skogeier som så vidt vi vet selv har utført hogsten, viste til 5-års regelen i miljøstandarden og mener han kunne hogge reirtreet. Siden det dreier seg om en plukkhogst, framstår det som om vedkommende, en kjent person i Eiker-skogbruket, har gått målrettet etter reirtreet. Det er etter Naturvernforbundets mening brudd på Naturmangfoldlovens § 15, selv om det har gått mer enn 5 år etter siste bruk av reiret. Saken er dog ikke forfulgt rettslig fra Naturvernforbundet. Ubrukte reirplasser har verdi for andre arter, for eksempel for arter som selv ikke bygger reir. En av dem er lappugle, som stadig oftere sees i Buskerud. Og i Krødsherad tok hønsehauken i år i bruk et reir etter det hadde stått ubrukt i 11 år.

Hogst av reirtre med intakt hønsehaukreir i Bingen i Øvre Eiker. Det kan se ut som skogeier har gått målrettet etter reirtreet. Foto: Thor Erik Jelstad, juni 2020.

Den siste saken som skal omtales gjelder et revir på grensen mellom Kongsberg og Øvre Eiker. I reviret er det reirplasser på begge sider av kommunegrensa, men hvor hogsten i sommer berørte et reir som ligger i Kongsberg. Det er Glommen Skog som har miljøansvar i denne saken. Alle reirplassene var tidligere rapportert til skogbrukssjefen i Øvre Eiker. Etter det forfatteren erfarer var reirplassen også lagt inn i Rovbase høsten 2019. Det er uklart om Glommen Skog har hatt tilgang til opplysningene i Rovbase, men uansett er saken klaget inn til sertifiserings-selskapet. Glommen Skog har erkjent at rutineene ikke ble fulgt ved hogsten.

Problemstillingen med usikker tilgang til data i Rovbase gjelder også et reirtre som er hogd på Modum. Etter forfatterens mening dreier det seg trolig ikke om et hønsehaukreir, men annen rovfugl. Der synes det som om det kun var miljøsjefen (Viken Skog) som hadde tilgang til Rovbase. Skal registreringer lagt inn i Rovbase ha verdi må de være tilgjengelig for hogstplanleggerne hos tømmerkjøperne. Det er å håpe at det snart kommer på plass.

Diskusjon

Skogbruket i de deler av fylket denne rapporten omtaler, har i snart 20 år fått informasjon om hønsehaukens hekkeplasser. Likevel skjer det hvert år at kjente hekkeplasser blir hogd ut eller blir så sterkt påvirket av hogst at de blir forlatt. I tillegg til dette må man anta at det er et ikke ubetydelig

mørketall i form av ikke-registrerte hekkeplasser som blir hogd ut. Det er ingen tydelige tegn på at utviklingen går i riktig retning.

Gammel hekkelokalitet i Øvre Eiker, vest for Fiskumvannet hvor det er utført ødeleggende hogst i mesteparten av det omkringliggende området. I tillegg er mange av grantrærne i den gjenstående skogen i ferd med å tørke ut. Flybilde fra www.kilden.no (2017).

Svaret på hvorfor dette skjer er sammensatt. Her er noen faktorer som kan bidra til å forklare den rådende tilstand:

- Det benyttes sjelden bistand fra kvalifisert ornitolog/biolog ved planlegging av hogst inn mot hekkeområdene. Siden forholdene varierer mye fra en lokalitet til en annen, må slik bistand brukes for å sikre at riktige hensyn blir tatt. Sjablongmessig bruk av 50 meters regelen er ikke tilstrekkelig. Og entreprenører og ansatte hos tømmerkjøperne har normalt ikke tilstrekkelig kunnskaper til å håndtere dette selv.
- Ikke alle ansatte i det utøvende ledd hos tømmerkjøperne synes å ha de riktige holdningene, og tar for lett på saker som berører miljøhensyn.
- Brudd på skogbrukets miljøstandard får i praksis ikke reelle konsekvenser for tømmerkjøperne. I en del saker innrømmes det feil med påfølgende «avvik» i miljøsertifiseringen. Erfaringen viser at tømmerkjøperne kan fortsette med det ene avviket etter det andre uten at det får konsekvenser.
- Lovverket brukes i liten grad og har i praksis ikke fungerende sanksjonsmuligheter. Naturmangfoldlovens § 15 er nevnt ovenfor. Skogloven (§§ 4 og 8) er forsøkt benyttet i en del saker, uten at det har ført fram. Økokrim har i siste nummer av tidsskriftet Miljøkrim⁶ en gjennomgang av miljøbestemmelsene i skogloven og har påpekt svakhetene i loven. Det er verdt å merke seg at dersom hønsehauken blir klassifisert som VU - Sårbar ved revisjon av

⁶ Miljøkrim, årgang 23, nr. 2, 2020

https://www.okokrim.no/getfile.php/4786792.2528.7klpntpsbpubkb/Milj%C3%B8krim+2.2020.pdf?fbclid=IwAR2IhFEiCBUDRem37TvRlimMN_prV0BxWtLF8l1huKrbyENB8mMsSfgZn-8

Rødlista og dermed komme inn under § 5 i skoglovens bærekraftforskrift, vil det neppe gi arten noen bedre beskyttelse. Årsaken er svakheter ved utforming av bærekraftforskriften, noe som Økokrim tar opp i sin gjennomgang. Naturvernforbundet i Buskerud har tidligere i år hatt møte med Økokrim om denne problemstillingen og er godt kjent med dette. Det berører i prinsippet alle truede arter i skog. Direktør i Landbruksdepartementet, Ivar Ekanger, ble nylig konfrontert med problemstillingen på et møte i Norsk forening for miljørett. Hans ulne svar tyder på at det er liten vilje til å rydde opp.

- Offentlig skogforvaltning har i praksis overlatt oppfølging av miljømålene i skogbruket til næringen selv. Det er en holdning som gjennomsyrrer alle ledd i forvaltningen, og ikke bare på kommunenivå.

Uttalelser fra sentrale politikere gir inntrykk av at de mener næringen forvalter miljøsinn på en utmerket måte. Vi som går i sporene etter skogsmaskinene vet at virkeligheten er en annen.

Hogst inntil hekkeplass for hønsehauk i Kongsberg, nær grensa til Øvre Eiker. Paret gjennomførte vellykket hekking. Foto: Thor Erik Jelstad, september 2020.

Voksen hønsehauk, hann. Foto: Knut Arne Solberg, Lier, februar 2019.

Naturvernforbundet i Buskerud (NIB)
Åssideveien 525, 3322 Fiskum
Tlf. 32 75 05 04
E-post: buskerud@naturvernforbundet.no
www.naturvernforbundet.no/buskerud

 **NATURVERNFORBUNDET
I BUSKERUD**